

प्रत्येक प्रशासकीय विभागाने सन २०१७ ते २०१९ या ३ वर्षांच्या कालावधीमध्ये ५० कोटी वृक्ष लागवड, संगोपन आणि देखभाल या कार्यक्रमांतर्गत दिलेल्या उद्दिष्टासंदर्भात वर्षनिहाय नियोजन आराखडा व कृती कार्यक्रम तयार करून अंमलबजावणी करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक: संकीर्ण-२०१६/प्र.क्र.२११/पंरा-९
बांधकाम भवन, २५, मझबान मार्ग,
फोर्ट, मुंबई-४०० ००१.
दिनांक:- ३० डिसेंबर, २०१६

- वाचा:** १) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक:साववि-२०१५/प्र.क्र.१३१/फ-११,
दिनांक ३१/०३/२०१६.
२) शासन परिपत्रक, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग:संकीर्ण-२०१६/प्र.क्र.९८/पंरा-९,
दि.१७ जून, २०१६.
३) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक:साववि-२०१६/प्र.क्र.८०/फ-११,
दिनांक १० ऑक्टोबर, २०१६.

परिपत्रक:-

१. जागतिक तापमानातील वाढ, हवामान आणि ऋतू बदल याची दाहकता आणि तीव्रता कमी करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात वृक्ष लागवड हाती घेण्याचे महत्त्व वैश्विक स्तरावर मान्य झालेले आहे. ह्या उपक्रमाचा भाग म्हणून संदर्भ क्र.१ येथे नमूद शासन निर्णयान्वये दि.१ जुलै, २०१६ रोजी एकाच दिवशी २ कोटी वृक्ष लागवड करण्याचा महत्वाकांक्षी आणि धडक कार्यक्रम शासनाने हाती घेतला होता. यामध्ये इतर शासकीय विभाग समाविष्ट झाले होते.
२. त्याचबरोबर दि.१ जुलै, २०१६ च्या कार्यक्रमांमध्ये शाळा, महाविद्यालये, विद्यापीठे, एन. एस. एस., एन.सी.सी., स्काउट अँड गाईड्स, अशासकीय संस्था, स्वयंसेवी संस्था, सामाजिक क्षेत्रामध्ये काम करणाऱ्या संस्था, औद्योगिक समूह, सीएसआर, लोकप्रतिनिधी, गृह निर्माण संस्था, सहकारी संस्था, शासकीय कर्मचारी व अधिकारी इत्यादींचा देखील सहभाग संबंधित विभागांनी घेतला होता.
३. लोकांच्या स्वयंस्फूर्त सहभागामुळे २ कोटी वृक्षारोपणाचे उद्दिष्ट सहजगत्या पूर्ण झाले दिनांक १ जुलै, २०१६ रोजी एकंदर २.८२ कोटी वृक्ष लागवड करण्यात आली. हा कार्यक्रम लोकचळवळीमध्ये रुपांतरीत करण्यास शासनास चांगले यश प्राप्त झाले आहे. मा.पंतप्रधान यांनी दि.३१ जुलै, २०१६ रोजीच्या मन की बात या रेडिओवरून प्रसारित होणाऱ्या कार्यक्रमांमध्ये वन विभागामार्फत राबविण्यात आलेल्या २ कोटी वृक्षारोपण कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीबाबत अभिनंदन केले. त्याचबरोबर यापुढील वर्षामध्ये हाती घेण्यात येणाऱ्या कार्यक्रमाबाबत देखील सूतोवाच केले. त्याशिवाय निरनिराळ्या धर्मग्रंथांमध्ये नमूद वृक्ष लागवडीचे महत्त्व विशद केले. त्यानुसार वृक्ष लागवडीच्या कार्यक्रमात सातत्य ठेवण्याबाबत आवाहन केले.
४. त्याचप्रमाणे लिम्का बुक ऑफ रेकॉर्ड या संस्थेने या अभिनव उपक्रमाची नोंद घेऊन राज्य शासनास प्रमाणपत्र दिले आहे. आपल्या सर्वांच्या एकत्रित प्रयत्नांमुळे हा आगळावेगळा उपक्रम राबविणे शक्य झाले आहे.

५. ब्राझील मधील रिओ दि जानेरो येथे दि.६ ऑगस्ट, २०१६ रोजी ऑलंपिक सोहळ्याचे उदघाटन अत्यंत दिमाखदारपणे संपन्न झाले ह्या जागतिक सोहळ्यात २०५ देश सहभागी झाले होते. भारतीय खेळाडू देखील मोठ्या संख्येने यात सहभागी झाले होते. या दिवशी वृक्षलागवडीचे महत्त्व, पर्यावरणाचे रक्षण आणि जागतिक तापमानात होणाऱ्या वाढीची तीव्रता कमी करणे (mitigation of Global Warming) इत्यादी संदर्भातील महत्त्वविशद करणाऱ्या संदेशांचे दमदार सादरीकरण झाले. त्यानंतर ऑलंपिक २०१६ या स्पर्धेची सुरुवात करण्यात आली. यावेळी दिलेले संदेश पुढीलप्रमाणे:-

पृथ्वीचा होत असलेल्या हानीला थांबविणे पुरेशे नाही, तर पृथ्वीला पर्यावरण न्हासाच्या संकटापासून वाचविण्याची वेळ आली आहे. वृक्ष लावा, पृथ्वीला वाचावा हा ऑलंपिकचा संदेश आहे.

पृथ्वीचा न्हास होण्यापासून वाचविण्याची वेळ आली आहे. त्यासाठी पृथ्वीवर होणारे आक्रमण नुसतेच थांबवायचे नाही, तर पूर्णपणे थांबवायचे आहे. चला, एकत्र येऊन पृथ्वी वाचवूया. आपण प्रत्येकाने एक रोपटे लावण्याचा संकल्प करूया.

ऑलंपिक उदघाटनाच्यावेळी सहभागी खेळाडूंकडून एक बीज लावून घेण्यात आले. सायकल रॅलीमध्ये वृक्षारोपणाचे महत्त्व व पृथ्वीला वाचविण्याचा संदेश देणारा फलक होता. ध्वजवाहकाच्या समोर चालणाऱ्या प्रत्येक मुलाच्या हातामध्ये छोटी रोपे देण्यात आली होती.

वरील संदेश लोकांच्या मनाला भिडणारे असून, त्यातून वृक्ष लागवडीचे महत्त्व अधोरेखित होते. वसुंधरेला वाचविण्याची आर्त हाक त्यातून दिली जात आहे.

६. वर नमूद पार्श्वभूमीवर वृक्षारोपणाची गती तुटू न देता ती पुढे सुरु ठेवणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्या अनुषंगाने पुढील ३ वर्षांमध्ये ५० कोटी वृक्षारोपणाचे द्विष्ट मा.मुख्यमंत्री यांचे मान्यतेने शासनाने संदर्भ क्रमांक २ येथील महसूल व वन विभागाच्या शासन निर्णयान्वये निश्चित केले आहे. त्याबरोबर ५० कोटी वृक्षारोपणाच्या अंमलबजावणी बाबत सविस्तर मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केल्या आहेत. वर्ष २०१६ मध्ये वन विभाग व इतर विभाग मिळून अनुक्रमे ७५ टक्के व २५ टक्के उद्दिष्ट दिले होते. त्याच अनुषंगाने पुढील वर्षासाठी उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे. त्याशिवाय ग्रामपंचायतींना त्याच प्रमाणात एकंदर पुढील ३ वर्षांमध्ये १२ कोटी वृक्षारोपणाचे उद्दिष्ट देण्यात आले आहे. त्याचा तपशिल खालीलप्रमाणे:-

अ. क्र.	वर्ष	वृक्षारोपणाचा कालावधी	वन विभाग	इतर विभाग	ग्रामपंचायती	एकूण उद्दिष्ट
१	२	३	४	५	६	७
१)	सन २०१७	१५ जून ते ० जुलै, २०१७ *	२.२५ कोटी	७५ लक्ष	१ कोटी	४ कोटी
२)	सन २०१८	१५ जून ते ०७ जुलै, २०१८*	७.५० कोटी	२.५० कोटी	३ कोटी	१३ कोटी
३)	सन २०१९	१५ जून ते ०७ जुलै, २०१९*	१८.७५ कोटी	६.२५ कोटी	८ कोटी	३३ कोटी
		एकूण	२८.५० कोटी	९.५० कोटी	१२ कोटी	५० कोटी
			एकूण ३८ कोटी		एकंदर ५० कोटी	

- राज्यातील निरनिराळ्या विभागामध्ये पावसाची सुरुवात आणि आवक सर्वसाधारणपणे १५ जून नंतर वेगवेगळ्या वेळी होते. त्यामुळे त्या त्या वर्षाच्या पावसाचा अंदाज घेवून विभागनिहाय आणि जिल्हानिहाय दिलेली उद्दिष्टे पूर्ण करण्याबाबत त्या त्या वर्षात परिस्थितीनुसार लवचिकता (Flexibility) ठेवण्यात येईल.

७. दि.१ जुलै, २०१६ रोजी झालेल्या वृक्षारोपणामध्ये २१ विभाग सहभागी होते. पुढील काळात जवळपास सर्व ३३ शासकीय विभाग (संसदीय कार्य विभाग वगळून) व त्यांच्या अधिपत्याखालील निमशासकीय मंडळे आणि महामंडळे यांचा समावेश या कार्यक्रमात करण्यात आला आहे. त्यानुसार संपूर्ण शासन यंत्रणेस या महत्वाकांक्षी कार्यक्रमात समाविष्ट करून घेण्याचा मानस आहे. प्रत्येक विभाग आणि त्या अंतर्गत मंडळे / महामंडळे यांच्य करता वर नमूद केल्याप्रमाणे उद्दिष्टे निश्चित करताना, जिथे वृक्ष लागवडीस अधिक वाव आहे, ती महत्तम क्षमता विचारात घेतली आहे. त्यानुसार ग्राम विकास विभागास संदर्भाधिन क्रमांक ३ येथील शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग दि.१० ऑक्टोबर, २०१६ मधील विवरणपत्र क्रमांक ३ व ४ मध्ये नमूद आणि मा.मुख्य सचिव आणि मा.मुख्यमंत्री यांच्या मान्यतेनुसार खालीलप्रमाणे उद्दिष्ट आणि वृक्षारोपणाची संभाव्य स्थळे निश्चित करून देण्यात आलेली आहेत.

सन २०१७, २०१८ व २०१९ या पुढील ३ वर्षात विविध विभागांना एकंदर ९.५० कोटी वृक्षारोपणाच्या उद्दिष्टांतर्गत ग्राम विकास व जलसंधारण विभागास केलेले वर्षेनिहाय उद्दिष्ट वाटप .

विभागाचे नाव	वृक्षारोपणासाठी संभाव्य स्थळे	सन २०१७ (एकूण उद्दिष्ट ७५ लाख)	सन २०१८ (एकूण उद्दिष्ट २.५ कोटी)	सन २०१९ (एकूण उद्दिष्ट ६.२५ कोटी)
ग्राम विकास विभाग	१.जिल्हा परिषदेतर्गत ग्रामीण रस्ते. २.जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अंतर्गत कार्यालयांचा परिसर ३.जिल्हा परिषदेच्या मालकीच्या मोकळ्या जागा	३७,५००	१,२५,०००	३,९२,५००

प्रत्येक ग्रामपंचायतीसाठी सन २०१७, २०१८ व २०१९ मधील अनुक्रमे १ कोटी, ३ कोटी आणि ८ कोटी असू एकूण १२ कोटी वृक्षारोपणाचे ग्रामपंचायतनिहाय उद्दिष्ट वाटप:-

अ.क्र.	संभाव्य वृक्षारोपणाची स्थळे	सन २०१७ (१ कोटी)	सन २०१८ (३कोटी)	सन २०१९ (८ कोटी)
१	प्रत्येक ग्रामपंचायतीचा परिसर (वनेत्तर) (एकूण २७,५०० ग्रामपंचायती)			
२	प्रत्येक ग्रामपंचायती अंतर्गत ० ते १०० हेक्टर पर्यंतचे पाझर तलाव व इतर लघुपाटबंधारे तलाव (एकूण २७,५०० ग्रामपंचायती)	प्रत्येक ग्रामपंचायत:- ३६४ रोपे	प्रत्येक ग्रामपंचायत:- १०९१ रोपे	प्रत्येक ग्रामपंचायत:- २९१० रोपे
३	ग्रामपंचायतीच्या अन्य उपलब्ध जागा			

ग्राम विकास विभागास आणि त्यांच्या अधिपत्याखालील क्षेत्रिय नियंत्रक अधिकाऱ्यांना त्यांना दिलेल्या वृक्ष लागवड उद्दिष्टानुसार क्षेत्रिय यंत्रणांना अंतर्गत वाटप करण्याची पूर्णतः मुभा राहिल.

८. महसूल व वन विभागाच्या संदर्भाधिन क्र.३ येथील दि.१० ऑक्टोबर, २०१६ रोजीच्या शासन निर्णयातील मार्गदर्शक सूचनांनुसार कार्यक्रमाचा सुक्ष्म आराखडा तयार करणे त्या त्या वर्षातील वृक्ष लागवडीसाठी अक्षांश व रेखांशासह स्थळ निश्चिती करणे, निकषाप्रमाणे खड्डे तयार करणे, जून-जुलै मधील वृक्ष लागवड, वृक्ष लागवडीचा प्रत्यक्षदर्शी अहवाल (Real Time Reporting) आणि अंतिमतः संगोपन या विषयी सदर शासन निर्णयात विहित केलेल्या कार्यपद्धतीप्रमाणे दिलेल्या कालमर्यादेत कार्यवाही करावी. तसेच ह्याबाबतची माहिती विवरणपत्र-१ आणि २ मध्ये विहित केलेल्या प्रपत्रात प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), नागपूर व सचिव (वने) यांना पाठविण्यात यावी. तसेच सचिव (ग्राम विकास) यांना ग्राम विकास विभागाची माहिती स्वतंत्रपणे पाठवावी.

९. वृक्षारोपणाचा दृश्य परिणाम दिसून येण्यासाठी, संवर्धन, पाणीपुरवठा, जनावरांपासून रोपांचे संरक्षणासाठी जैविक किंवा तारांचे /प्लॅस्टीक कुंपण, कायम स्वरूपी देखभाल, निगा, जोपासना व संगोपन इत्यादी कामांचा नियोजन आराखडा तयार करावा व त्यानुसार कार्यवाही व्हावी. तसेच या वृक्षाचे जिवंत राहण्याचे प्रमाण (Survival rate) किमान ८० % ते ९०% राहणेबाबत काळजी घ्यावी.

१०. या कार्यक्रमांतर्गत होणारा खर्च मंजूर तरतुदीमधून भागविण्यात यावा. तसेच आवश्यक तेथे सी.एस.आर.फंडातून तरतूद उपलब्ध करून घ्यावी. जिथे निधीची अडचण असेल त्या ठिकाणी वन व सामाजिक वनीकरण विभागांमार्फत मोफत रोपे देण्याचा प्रयत्न केला जाईल. त्याबाबतची आवश्य ती नोंद आणि लेखा इत्यादीबाबत रोपे उपलब्ध करून घेणारा विभाग आणि रोपे उपब्ध करून देणारा विभाग अशा दोन्ही विभागांमार्फत ठेवण्यात यावा. तसेच ह्याबाबतची माहिती प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर, सचिव (वने) आणि ग्राम विकास विभागास पाठविण्यात यावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१६१२३०१५३४१७६३२० असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

(मनोज जाधव)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा.मंत्री, ग्राम विकास व जलसंधारण यांचे खाजगी सचिव.
- २) मा.राज्यमंत्री, ग्राम विकास व जल संधारण विभाग यांचे खाजगी सचिव.
- ३) सर्व विभागीय आयुक्त, महसूल.
- ४) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.
- ५) सर्व अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.

- ६) सर्व गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती (मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प. यांचे मार्फत)
- ७) सर्व तालुका कृषी अधिकारी (मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.यांचे मार्फत)
- ८) सर्व गट शिक्षण अधिकारी (मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.यांचे मार्फत)
- ९) सर्व जिल्हा आरोग्य अधिकारी (मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.यांचे मार्फत)
- १०) सर्व जिल्हा शिक्षण अधिकारी (प्राथमिक/माध्यमिक) (मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.यांचे मार्फत)
- ११) सर्व कार्यकारी अभियंता / उप अभियंता, जिल्हा परिषद, लघुपाटबंधारे विभाग. (मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.यांचे मार्फत)
- १२) सर्व कार्यकारी अभियंता, जिल्हा परिषद, बांधकाम विभाग
- १३) सर्व उप अभियंता, जिल्हा परिषद, बांधकाम उप विभाग (कार्यकारी अधिकारी, जि.प.यांचे मार्फत)
- १४) सर्व वैद्यकीय अधीक्षक, तालुका ग्रामिण रुग्णालय (मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.यांचे मार्फत)
- १५) सर्व वैद्यकीय अधिकारी, तालुका प्राथमिक आरोग्य केंद्रे (मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.यांचे मार्फत)
- १६) सह सचिव, वने, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १७) सर्व सह सचिव / उप सचिव / अवर सचिव / कक्ष अधिकारी, ग्राम विकास व जल संधारण विभाग.
- १८) निवडनस्ती, पंरा-९

विवरणपत्र-१

Year.....:- Online Format For Tree Plantation

PIT Digging (Year.....)

Division	District	Taluka	Village	Compartment No/Gat No.	LAitude Longitude	Plantation Target	PITs/ Trench Achievement During the Month				Total	Percentage of PITs Completed
							Feb	March	April	May		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
One Time Entry											= 8+9+10+11	=12/7*100

Planting

Division	District	Taluka	Village	Compartment No/Gat No.	LAitude Longitude	Plantation Target	Total No of PITs				Planting Achievement	Percentage of Planting
							Feb	March	April	May		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Link with PIT Digging												=10/7*100

विवरणपत्र-२

जिल्ह्याचे नाव :-

सन २०१७ ते २०१९ या प्रत्येक वर्षामध्ये जून-जुलै महिन्यात केलेल्या वृक्षारोपणाची माहिती व वृक्षाचे जिवंत राहण्याचे प्रमाण याची आकडेवारी दर्शविणारे विवरणपत्र
(त्रैमासिक अहवाल)

अ.क्र	वृक्षारोपणासाठी निवडलेली स्थळे	वन व सामाजिक वनीकरण विभागाकडून प्राप्त झालेल्या रोपांची संख्या	वृक्षारोपणासाठी सहभाग घेतलेल्या यंत्रणा	दिनांक..... रोजी लागवड केलेल्या रोपांची संख्या	जिवंत रोपांची संख्या व टक्केवारी	शेरा
१	२	३	४	५	६	७

-सही-

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद

सूचना:- सोबतच्या विवरणपत्रात माहिती भरून विभागीय आयुक्त (महसूल) यांना माहिती सादर करावी व त्याची प्रत ग्राम विकास व जलसंधारण विभागास न चुकता पाठविण्यात यावी.